

Kent Etnografisinde Çoklu Yöntem Kullanımı: Yürüyüş, Fotoğraf ve Video

*

Leyla Bektaş Ata¹
ORCID: 0000-0002-7929-2469

Öz

Bu araştırmada, 2013-2023 yılları arasında yaptığım saha araştırmalarının arka planına odaklanarak kent etnografisinde çoklu teknikleri bir arada kullanmanın metodolojik ve teorik katkılarını inceliyorum. Bu araştırmalar süresince tuttuğum alan notları üzerinden yürüyüşün kentsel mekândaki toplumsal yaşamı anlamaya katkısını ele alıyorum. İstanbul, İzmir ve Sapanca'da yürüttüğüm etnografik ve otoetnografik araştırmalar ve bu esnada yararlandığım yöntem ve tekniklerin kent etnografisinin olanaklarını genişletmeye etkisine odaklanıyorum. Metropolleşen kentin gündelik hayatını analiz ederken, kentte bir yaya olarak hareketliliği, hareketliliğin sınıfsallığını ve toplumsal cinsiyetini tartışıyorum. Görsel ve işitsel teknolojilerin imkânlarının gelişmesi, kentleşmeye başlayan bölgelerde kaybolan doğal yapının kaydını tutmaya da olanak yaratıyor. Mobil teknolojilerin artan etkisiyle sahada daha çok kullanılmaya başlanan fotoğraf çekimi ve video kaydı kent hafızası oluşturma ve kentin ve kentlinin hikâyesini toplamaya önemli katkı sağlıyor. Bununla birlikte, sahada çoklu metotları işletirken dikkate alınması gereken farklı dengeler devreye giriyor. Bu makalede, sahadaki ilişkilere ve araştırılanların gündelik hayatına müdahale etmeden metotların nasıl çoğaltılabileceğine dair öneriler getirmeye çalışıyorum. Kent etnografisinde çoklu teknik kullanmanın dezavantajlı gruplar için ortaya çıkarılabileceği katılımcı yöntemleri ve etnografiyi sosyal adalet için bir araç haline getirmenin imkanlarını değerlendiriyorum.

Anahtar Kelimeler: kent etnografisi, yürüyüş, hareketlilik, fotoğraf, video, kent hafızası

¹ Dr., Doktora sonrası araştırmacı, Kadir Has Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,

E-posta: leylabektas@gmail.com

idealkent© Kent Araştırmaları Dergisi (*Journal of Urban Studies*)

<http://idealkentdergisi.com>

Geliş Tarihi *Received Date*: 14.08.2023 Kabul Tarihi *Accepted Date*: 10.10.2023

Using Multiple Methods in Urban Ethnography: Walking, Photography, and Video

*

Leyla Bektaş Ata²
ORCID: 0000-0002-7929-2469

Abstract

In this research, I examine the methodological and theoretical contributions of using multiple techniques together in urban ethnography, focusing on the background of the field studies I conducted between 2013-2023. I investigate the contribution of walking to understanding the urban social life through the field notes I took during my urban researches. I focus on the (auto)ethnographic researches I conducted in Istanbul, Izmir and Sapanca, and the effects of the techniques I used while expanding the possibilities of urban ethnography. While analyzing the daily life of the metropolitan city, I discuss mobility as a pedestrian in the city, its class and gender. The development of technologies also makes it possible to keep track of the natural structure that has disappeared in the areas that have begun to urbanize. Mobile technologies, increasingly used in the field, greatly contribute to urban memory and collecting city stories. However, different issues come into play when operating multiple techniques in the field. I am trying to develop suggestions on how the methods can be multiplied without interfering with the relationships in the field and the daily life of the researched. I explore the possibilities of employing participatory methods and transforming ethnography into a tool for social justice through the utilization of multiple techniques in urban ethnography, specifically for marginalized groups.

Keywords: *urban ethnography, walking, mobility, photography, video, urban memory*

² Dr., Post-doctoral researcher, Kadir Has University, Faculty of Communication, Public Relations and Information,

E-mail: leylabektas@gmail.com

idealkent © Kent Araştırmaları Dergisi (*Journal of Urban Studies*)

<http://idealkentdergisi.com>

Geliş Tarihi *Received Date*: 14.08.2023 Kabul Tarihi *Accepted Date*: 10.10.2023

Giriş

Yürüme, sosyal bir aktivite ve etkileşim yolu olmanın yanında kentsel mekânı toplumsal dinamikleriyle çalışmak için de önemli bir metot (Shortell ve Brown, 2014, s. 14). Kent mekânı üzerine araştırma yapmaya henüz başladığım dönemde yürümenin sahip olduğu çoklu anlamların farkında olmasam da yürüttüğüm araştırmalarda ilgili bölgelere ulaşma sürecimi de araştırmacı günlüğüme detaylı şekilde not almıştım. Bugün, İstanbul ve İzmir’de yaptığım ve Sapanca’da sürdürdüğüm araştırmalarda biriken on yıllık notlarım yürümeyi kent araştırmalarında bir metot olarak nasıl ele alabileceğimizi tartışmaya ve örneklemeye zemin sağlıyor. Kent etnografisinin sadece ilgili sahaya girince başlamadığını, kenti adımlamanın kendisinin de sahaya ait olduğunu gösteriyor. Başka bir ifadeyle, araştırma yürütmenin arka planının da (*backstage*) kente dair akademik bilgi üretiminin bir parçası olduğuna işaret ediyor.

Bu araştırmada, etnografların inceleme yaptığı kültürler gibi bilimsel disiplinlerin de durağan olmadığını, sürekli değişen ve gelişen dinamik yapıları dolayısıyla içinde yaşadığımız mekânların karmaşıklığını açığa çıkarmak için yeni yöntemler, işbirlikleri ve bilgi alışverişine ihtiyaç duyulduğunu ileri sürüyorum (Pardo ve Prato, 2018, s. 2). Özellikle son dönemde etkileri farklı coğrafyalarda artan oranda hissedilen iklim değişikliği, afetler, salgınlar ve bunların tetiklediği göç hareketleri kenti çalışırken ıskaladığımız teknikleri işe çağırmayı ve çok disiplinli analizler yapmayı kaçınılmaz hale getiriyor.

Bu makale kapsamında şimdiye dek yürüttüğüm alan araştırmalarının arka planına, tekniğine odaklanıyorum. Karmaşık toplumsal yapıyla fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi derinlikli bir şekilde analiz edebilmek için kent etnografisinde başvurulabilecek çoklu yöntemleri ele alıyorum. Bir bölgedeki sorunu fark ettikten sonra bunu araştırmak için belli bir metodolojik set geliştirmekten ziyade gündelik hayatımda ya da farklı bir araştırma yaparken kullandığım yöntemlerle açığa çıkan toplumsal sorunlara işaret ediyorum. Başka bir ifadeyle, bu çalışmada yöntem, araştırmaya aracı olmaktan ziyade merkezi bir tartışma düzlemi oluşturuyor. Bu araştırmada, yöntem ve teknikleri çoğaltmanın kent etnografisine sağlayabileceği katkılara kendi saha çalışmalarım üzerinden örnekler veriyorum. İlk olarak 2010’lu yılların ilk yarısında İstanbul’un farklı semtlerinde yürüttüğüm saha araştırmasında tuttuğum günlüğü analiz ediyor, araştırmacının kent deneyimi üzerinden

mekânın yapısıyla ilgili çıkarımlar yapmaya çalışıyorum- bunu saha araştırmasını yürüttüğüm dönemde ıskalamıştım. Yanı sıra yürümenin ve gündelik hayatı araştırırken görsel ve işitsel kayıt almanın bilgi üretimine katkısını tartışmaya açıyorum. Yürüyüşleri ve o esnada karşılaşılanları kayıt altına almanın bir yolu araştırmacı notları tutmak olsa da mobil teknolojilerin gün geçtikçe artan katkısıyla fotoğraf ve video çekimleri yapmak da kentte süregiden gündeliği kayda geçirmeye izin veriyor. Nitekim, İzmir’de gecekondulu kadınların kent hakkına ilişkin 2019 yılında yürüttüğüm araştırma (Bektaş Ata, 2022), kadın hareketliliğini görsel ve işitsel olarak kayıt ve analiz etmenin (ve kısa belgeseller olarak yayınlamanın) gücünü ve önemini açığa çıkardı (bkz. Bektaş Ata ve Miral Oktay, 2020a ve 2020b). Kent araştırmalarında hareketliliğe eklenen video kaydının etkisi üzerinde durmak, sahada yeni yöntemler geliştirmenin olası katkılarını tartışma imkânı veriyor. Benzer şekilde düzenli olarak araştırma yürütülen kent mekânının fotoğrafını çekmek de Türkiye kentlerinin hızla değişen yapısının hafızasını tutmayı olanaklı kılıyor. 2020 yılından bu yana yaşadığım Sapanca’da çoğunlukla yürüyerek gözlem yaparken tuttuğum görsel kayıtlar, fiziksel ve toplumsal yapıda fark ettiğim hızlı dönüşümün yapısını ve işleyiş biçimini anlayabilmek için önemli materyaller sunuyor. Fotoğraf çekimi, alan notları ve araştırmacı günlüğü tutmanın yerini alma iddiası taşımamakla birlikte hafızayı kayda geçirmek için pratik ve etkili bir araç oluyor.

Bu çalışmada, detaylandırıdığım tekniklerin de desteğiyle kent etnografisi yapmaya ve özellikle çok boyutlu toplumsal aktivitelerle fiziksel yapı arasındaki dinamikleri ele almaya dair öneriler getiriyorum. Saha çalışmalarının “deneysel, rastlantısal, maceralı ve oluş halinde[ki]” (Yi’En, 2014, s. 212) yapısını açığa çıkarmanın yanı sıra metropol kentte, güvenli sitede, gecekondulu mahallesinde ve kırdaki hareketliliğin ve görsel kaydın mekân hafızası tutmaya etkisine sınırlı da olsa değiniyorum. Araştırmalar yürüttüğüm birbirinden farklı yapıdaki bu mekânların hareketli ve bedenselleşmiş deneyimlerini, yürümenin, mekânın gündelik ritmini analiz etmedeki katkısını ve kent tecrübesine hareket ve diğer duyuları teknoloji dolayısıyla dahil etmenin sağlayabileceği olanakları tartışıyorum. Araştırma kapsamında başvurduğum ampirik çalışmaların detaylarına ilgili kısımlarda yer veriyorum. Makale, yürüme, video kaydına başvurma ve fotoğraflama üzere üç temel kısımdan oluşuyor. Yürüme, görsel ve işitsel kayıt oluşturmanın kaçınılmaz adımı olmakla birlikte başlı başına ayrı bir kısım olarak incelenmeyi hak edecek bir kapsama sahip. Metni sonlandırırken, kent araştırmacılarının sahada farklı yöntem ve tekniklerden nasıl yararlanabileceklerini ve çoklu yöntem

kullanımının bugünün kentlerinde araştırma yürütürken neden zorunlu olduğunu ele alıyorum.

Metropol kentin gündeliğini adımlamak

Burada arka planını tartışmaya açtığım ve yürüme üzerinden başvurduğum araştırmaları etnografi ve otoetnografinin imkânlarıyla yürüttüm. Etnografi, araştırma yürütülen grupla aynı ortamda olma, onlarla yapılandırılmış ortamlarda formel görüşmeler yapmanın yanı sıra kendi gündeliklerinde yapıp ettiklerini gözlemlene şansı veren bir yöntem seti sunar. Kentsel ortamların ve bu ortamlardaki karmaşık dinamiklerin derinlemesine incelenmesini sağlar (Pardo ve Prato, 2018, s. 1). Bu süreçte etnograf, sıradan mekânsal pratiklere dikkat kesilerek toplumsal öznenin görünürleşmesine ve toplumsal bilimsel verinin üretimine katkıda bulunur (Krase, 2018, s. 72). Otoetnografi ise etnografin kendi deneyimine odaklanarak bulunduğu durumu toplumsal dinamikleri içerisinde analiz etmesini sağlar. Özdeşünüm-selliği merkeze yerleştirir. Araştırmacının sahaya dönüşmesidir. Belirli hayatlar, ilişki ve deneyimlere yönelik “incelikli, kompleks ve özelleşmiş bilgi” üretir (Adams, Holman Jones ve Ellis, 2015, s. 21).

Burada alan notlarıma yer vereceğim saha araştırmalarının ilki 2013 yılında İstanbul’un farklı semtlerinde bulunan yüksek binalara yaptığım ziyaretler ve bu binalarda yaşayanlarla yürüttüğüm görüşmeler üzerinden temelendi (Bektaş, 2015). İstanbul’da 2000’li yılların sonunda hızlanarak inşa edilmeye başlanan yüksek ve güvenli binaların/ rezidansların nasıl bir kent/lilik deneyimi ortaya çıkardığını anlamak amacıyla yürüttüğüm bu araştırmada bir kısmı hâlâ inşaat alanı niteliği taşıyan yerlere günün farklı saatlerinde gitmiş, yol tariflerinde tavsiye edilen taksilere bin(e)memiş, çeşitli sebeplerle yürünmeyecek yerlerde yürümek durumunda kalmıştım. Bu araştırmaya dair notlarım kent araştırmaları yürütmeye ve etnografiyle ilişkilene-meye yeni başlayan genç bir akademisyenin tasvirlerine dayanıyor. İkinci araştırma ise, 2015 yılında Harbiye’de bir apartman dairesinde yaşarken Başakşehir’de bir güvenli sitenin on dördüncü katına taşınma ve bu bölgede ve konut tipinde yaşarken gündelik hayatımdaki değişimleri kayda geçirme ve analiz etmeye dayalı (Bektaş Ata, 2016). Yürümenin pratikle teoriyi nasıl iç içe geçirebildiğini bu araştırmada günbegün fark ettim.

Juha Jung (2013), *Mindful Walking* adlı makalesinde, “Şehrin farklı bölgelerini yürüyerek keşfetmeseydim, risk almasaydım, kaybolmasaydım,

Londra'ya bakışım dar ve genel turist algısına benzer olurdu" der. Bu cümleyi özellikle İstanbul'da yürüttüğüm araştırmalar için ben de kurabilirim. Yürüme pratiklerinin temelinde etnografi yapmak ve dolayısıyla mekâna temas etmenin gerekliliği yatsa da özellikle sosyal bilimler alanında araştırma yürütmeye başladığım ilk yıllarda -Jung'la benzer şekilde- yaşadığım ekonomik güçlükler de belirleyici oldu. Kimi zaman daha hesaplı olsun diye kamu taşıması kullanmak ve/ya da yürümek, otomobil içerisindeyken asla yaşayamayacağım karşılaşmaları yaşamama ve daha derinlikli mekânsal tespitler yapabilmeme olanak sağladı. Daha ötesi mekânı bedenselleştirmemi -mekânın sınıfsallığını ve toplumsal cinsiyetle ilişkisini fark etmemi- mümkün kıldı. Çünkü yürüme, kentsel mekânın sosyokültürel yönlerini incelerken duysal ve somutlaştırılmış deneyimler sunmanın yanı sıra mekânla eleştirel bir şekilde temas etmeye de imkân tanır (Aoki ve Yoshimizu, 2015). Kenti adımlarken genelde algıyı açık tutmaya çalışmakla birlikte o an farkında olmadığım fakat daha sonra -bazen yıllar sonra- günlüklerimi tekrar okurken ayırdına vardığım karşılaşmalar da yaşadım. Mekânın toplumsal cinsiyeti ve benim toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla tanışmam bu yürüyüşler sayesinde gerçekleşti.

İstanbul'un küresel kent haline getirilmesi misyonu, iddiası ve bu hedefe yönelik atılan adımlara ve süreden neoliberal kentleşmeye dair 2010'lu yılların başından bu yana birçok araştırma yapıldı (Keyder, 2010; Keyder, 2013; Göktürk, Soysal ve Türeli, 2011; Bartu Candan ve Özbay, 2014). İstanbul'un ve diğer kentlerin, ülke ekonomisinin dinamosu haline gelen inşaat sektörüyle içerisine girdikleri süregelen yapılaşma hakkında da çok sayıda çalışma yayınlandı (Bora, 2021; Öktem, 2011; Ünsal, 2020; Pérouse, 2016). İstanbul, özellikle yirmi birinci yüzyılın başından bu yana artan oranda yüksek yapıya, hıza, otomobillere göre şekillendirilen kent dokusuna sahip oldu (Bektaş Ata, 2016); hayata geçirilen mega projelerle (Galataport, İstanbul Havalimanı, Yavuz Sultan Selim Köprüsü gibi) kent, çok kısa sürede çok hızlı biçimde değişip dönüştü. Farklı oluşumlar bu dönüşümlerin olası risklerine dikkat çekti, dönüşüm bölgelerini adımlayarak deneyimledi, gözlemlerini raporlaştırdı (Bkz. beyond.istanbul, 2018). Ben bu sürecin yüksek binalarda yaşayan İstanbullular üzerindeki etkisine çeşitli araştırmalarda değinsem de kendi deneyimimi uzun süre göz ardı ettim. Bu sebeple bu kısımda İstanbul'un ritmini bir yaya olarak nasıl deneyimlediğimi alan notlarım üzerinden ele alıyorum ve bir yöntem olarak adımlamayla ortaya çıkan ve ayırdına vardığım toplumsal sorunlara işaret ediyorum.

2013 yılında Harbiye’de yaşarken İstanbul’un farklı bölgelerine çeşitli ulaşım araçlarıyla ve yürüyerek erişiyordum. Formel görüşmeler yapmak için ziyaret ettiğim yerler rezidans tipi yüksek binalardı. Buldukları bölgelere genellikle son dönemde inşa edilen binalar buradaki trafiği de olumsuz etkiliyordu:

[Gideceğim bina,] Mecidiyeköy ile Beşiktaş’ın kesiştiği yerde, trafiğin, kalabalığın, gürültünün tam ortasında bir yerde. Taksim’e çıkıp metro ile Mecidiyeköy’e gidiyorum. Cevahir [AVM] çıkışından aşağı doğru (Beşiktaş yönüne) yürüyorum. Hava biraz yağmurlu olduğu için taksiye binmekle yürümek eş. Trafik o kadar kötü. Uzun bir yol yürüyünce gürültüden çok rahatsız oluyorum. Binanın girişini zor da olsa bulduktan sonra içeri girince bir oh çekiyorum. İçerisi ıslık ıslık. Lüks bir otele girmiş gibiyim. Büyük bir danışma masası var. ... Görüşme bittikten sonra trafiğin içinde kalacağımı bildiğimden yürüyerek Nişantaşı üzerinden Harbiye’ye ulaşıyorum. Yine gürültü, hava kirliliği ve kalabalık! (Polat Residence, alan notları, 31 Ekim 2013).

Aynı dönemde Levent Loft’a yaptığım ziyaret için aldığım notlar da benzer bir kent deneyimine işaret ediyor:

Metrodan Kanyon AVM’de inip AVM’nin ıslık ıslık ortamından geçip yüksek binalarla çevrelenen bir açık alana çıkıyorum. Burada her yerde devam eden inşaatlar var. Gürültülü bir bölge. Saat 18 civarı. Toz ve ses çok yüksek seviyede. Etraftaki binaların çoğu güvenli. Loft’u sorarak buluyorum. Etrafı biraz açık, yalnız bir bina olduğu söylenebilir. Sağ yanı yakın zamanda başlayacak inşaatla dair işaretlerle çevrili. Boş bir arazi. Sokağı cazip kılan herhangi bir şeye rastlamıyorum. Boş, tozlu ve gürültülü (alan notları, 10 Ekim 2013).

Notlara yansıyan ve tekrar eden “ıslık ıslık” ifadeleri binaların bulunduğu ortamları iç mekânları arasındaki tezatın yansımaları olsa gerek. Gürültülü, tozlu ve her daim inşaat sahası halindeki bu bölgelerin sunduğu yürüme tecrübesi, açık alanı bir an evvel terk ederek içeri girmeye odaklı. Bunun da etkisiyle olsa gerek bu tip binalarda yaşayan görüşmecilerin çoğunluğu ve çoğunlukla, kentte özel araçlarıyla hareket ediyor, kent deneyimlerini kutularda yaşamak olarak adlandırıyorlardı: “Kutularda yaşıyoruz. Burada bir kutunun içindeyim. Buradan arabaya binip, hiç sokak görmeden başka bir kutuya transfer oluyorum” diyerek belirtmişti 30’lu yaşlarında bir erkek görüşmeci, kent kullanımını (Bektaş, 2015, s. 276).

Kent merkezindeki kalabalığın aksine kentin bu dönemde yoğunlaşmaya başlayan bölgelerinden Ataşehir, İstanbul'un hızlı yapılaşmasında, yerleşim, altyapı hizmetlerinden önce başladığı için özellikle otobüs duraklarından indikten sonra boş ve yarı karanlık sokaklarda bir süre yürümeyi gerektirmişti:

Görüşmeye gitmeden önce [görüşmeciyi arayıp] Sarissa'ya nasıl ulaşabileceğimi soruyorum. "Kadıköy ya da Üsküdar'dan taksiye binip gelebilirsiniz. Siz binince şoföre verin telefonu, ben tarif ederim ona", diyor. Bunun üzerine [kendisine] teşekkür edip otobüsle gidiyorum (Çünkü taksi param yok). Yol yine çok uzun! Ataşehir'in bu taraflarına diğer görüşmeler esnasında da hiç gelmedim. İyice çıkışına doğru. Sokak aydınlatması kötü. Otobüsten inince hemen yolun kenarında başlamıyor yerleşim yerleri. Beş dakika yürümem gerekiyor binaların arasına ulaşmak için. Pek kimse yok sokakta. Tedirgin oluyorum yürürken. Hava da bir hayli soğuk. Başka bir binanın güvenlik görevlisine binayı sorarak buluyorum. ... Sonradan öğrendiğime göre bloklar arasında uzanan boşluğu bir mahalle konseptinde tasarlıyorlarmış. ... Bir sokak şeklinde tasarlanacakmış. Sokağı "tasarlamak"? Tuhaf! (alan notları, 30 Ekim 2013).

Bu ifadelere yansıyan tedirginlik, genellikle iş çıkışlarında, akşam saatlerinde yaptığım diğer ziyaretlerde tuttuğum notlarda da karşıma çıkıyor:

Kadıköy'den bindiğim metrodan Yenisahra'da indikten sonra yaklaşık 15 dk. boyunca çevre yoluna paralel uzanan uzunca bir yoldan yürüdüm. Akşam ve karanlık. Sokak aydınlatması pek yok. Dumankaya İkon'un ışıklarının yettiği kadar. Işığa giden küçük bir böcek gibi ilerliyorum. 40 katlı bina. En altındayken kendimi küçücük hissediyorum (Dumankaya İkon, alan notları, 12 Aralık 2013).

Binaların boyutu, bu binalar arasında bir yayanın bedeni ve adımlarıyla hareketlilik ve bir kadın olarak karanlıkta yol alma deneyimi. Bütün bunlar yürümenin sınıfsallığına (gerektiği durumlarda taksi ya da özel araca bineme), ritmine, toplumsal cinsiyetine, duylara gelen uyarılara ve bedenselleşen korkuya dair somutlaşmış örnekler içeriyor. Kent planlaması ve inşaat halindeki binalarda otomobil kullanımının önceliklendirilmesi ise yürüyerek erişilebilirliğe ket vuruyor (Thomson, Newton ve Newman, 2017). Mevcut koşullar altında yürümekse yine korkuyu çağırıyor:

Burası başka görüşmeler için de sıklıkla gittiğim bir bina. ... Bu sefer bir dolmuşla geldim ve [şoför, dolmuşun] binanın önünden geçmediğini ve en yakın yerde indireceğini söyledi. Bir hastanenin önünde indim ve bi-

naya doğru yürümeye başladım. Ülker Sports Arena'nın hemen yakınında bina. O yüzden insanlara oraya [nasıl] gidebileceğimi sormaya çalışıyorum. Kimsenin fikri yok. Elleriyile işaret ettikleri yol, çevre yolu ve oradan yürümeyi pek de istemiyorum, normal olarak. Yol kenarından ilerliyorum. Yine akşam ve karanlık. Yanımdan kocaman araçlar geçiyor. Tırlar hatta! Çok yakın olduğunu gördüğüm binaya gitmem yaklaşık 20 dakikamı alıyor ve o esnada gerçekten çok korkuyorum. Dolaşa dolaşa binanın yanına geliyorum sonunda (Andromeda Residence, alan notları, Ekim 2013).

Korkunun toplumsal cinsiyetiyle tanışmam ya da korkuyu kavramsallaştırabilmem Başakşehir'de bir güvenli sitede yaşamaya başladığımda ve sitenin hemen kenarına konumlandığı çevre yolunu adımladığımda mümkün oldu. Aşağıdaki alıntı, kent araştırmalarında teorinin sahadan doğru üretilebildiğine, kadınların kamusal mekânlarda bedenlerine yönelik yaşadıkları ya da hissettikleri tehlike ve tehditlerde sorunun kaynağını önce kendilerinde ve giyim kuşamlarında arayışlarına dair örnek teşkil ettiği için önem taşır:

Sağa döndüğümde yolun çevreyolu olduğunu fark ettim. ... Üzerimde dizlerimde bir elbise ve ayağımda sandaletler vardı. ... Yanımdan geçen birçok otomobil korna çalarak ilerledi. Geçenlerin birçoğu tır ya da kamyon tipi araçlardı. ... Korkudan ve doğru yolda olduğumdan emin olamadığımdan ... Bey'i aradım. ... Bu da beni korkuttu tabii. ... Özellikle toplu ulaşım araçlarını kullanacağım dönemlerde pantolon ya da dizimin altına inen ve dikkat çekmeyen kıyafetler giymeyi aklımın bir kenarına not aldım (alan notları, 21 Ağustos 2015).

Bu notlarda, duyduğum korkuyu tarif ederken giydiklerime odaklanıyorum. Bu notları yazdıktan aylar sonra tekrar okuduğumda yaşadığım gecikmiş farkındalık, mekân deneyiminin cinsiyetlendirildiğini birincil elden ayırt etmemi sağlıyor. Farklı coğrafyalarda yaşayan kadınlar da sokakta yürürken takip edilmekten, rahatsız edici sözler işitmekten ve tacize uğramaktan korkarken bu, onlarda endişe, korku ve öfke dolu bir kent deneyimine dönüşüyor (Madriz, 1997, s. 61). Şehir ölçeğindeki ataerkil uygulamalar, korku ve güvenlik sorunlarını tetiklerken kadınlar kamusal mekânlardan dışlanıyor (Fenster, 2005, s. 224). Lauren Elkin'in (2021, s. 32) isabetle belirttiği gibi yürüyenleri cinsiyetlerine göre ayırmadığımızda yürüme anlatıları kadınların yürüme deneyimlerini dışlar. Yürümenin farklılarını törpüler, toplumsal cinsiyetin izlerini yok sayar ve "tahakkümün sıradan pratiklere sınığını görünmezleştirir" (Bektaş Ata, 2023, s. 86).

2010'ların ilk yarısında metropol kentin, "adeta bulunduğu bölgeyi deleerek yukarı [çıkan] ve yerleştiği düzlemle büyük bir tezat içerisinde"ki binalarda "[sosyo]ekonomik seviyenin iki keskin ucunu yaşayan insanlara" (Dumankaya İkon binasına giderken, alan notları, 12 Aralık 2013) ev sahipliği yaptığını görüyorum. İstanbul'da toplu ulaşımın en önemli ayaklarından metronun alışveriş merkezleriyle ilişkisinin İstanbullular'ın kentli tecrübesini şekillendirdiğini, kente yakın dönemde eklenen Başakşehir gibi bölgelerde bir güvenli sitede yaşayan otomobilsiz kentlilerin bulunduğu mekânı en hızlı şekilde değiştirebilmesinin yolunun alışveriş merkezlerine (ait servis araçlarını kullanarak) gitmekle mümkün olabildiğini de... Yirmi birinci yüzyıl İstanbul'unun mekân politikasının dışarıya kapalı, içe dönük, yerel sakinlerle temas etmeyen ve farklı sınıfsal karşılaşmaların yaşanmasına izin vermeyen yapısı, toplumsal ayrışmayı derinleştirirken (Bartu Candan ve Kolluoğlu, 2010) ayrışmanın mekânsal tezahürleri kentlinin adımlarında bedenselleşir. Özel araç kullanılmadığı zamanlarda mekânda hareketli olabilmeyenin taşıdığı güçlükler (örneğin Sarissa Residence'a yaptığım ziyarette açığa çıkan), kentte otomobilsiz hareketliliğin kısıtları, kentsel planlamada farklı sınıfların gözetilmediğini, toplumsal kapsayıcılıktan uzaklaşıldığını gösterir (Clark, 2010).

Kent(lin)in hikâyesini video kaydına alma

İzmir'in gecekondu bölgelerinden Limontepe'ye doktora tezimin saha araştırmasını yürüttükten iki yıl sonra doktora sonrası araştırma için tekrar döndüm ve mahalle dışına güçlükle çıkan kadınlarla kentin farklı noktalarını ziyaret ettik. Araştırma kapsamında, gecekondu kadınların kente katılımı, kentlilik algı ve pratiklerini kent hakkı kavramı üzerinden sorunsallaştırdım (Bektaş Ata, 2022 ve 2023). Sahaya katılan ve çektiği videolarla kadın deneyimini görünür kılan Elif Miral Oktay, ürettiği kısa belgesel filmlerle kent çalışmalarında video içeriğin gücünün açığa çıkmasına katkıda bulundu.³ Araştırma kapsamında görsel etnografiye başvurmak kadın hareketliliğinin farklı dinamiklerini daha yoğun biçimde açığa çıkarmayı mümkün kıldı. Bu çalışmada, Jeff Rose'un tanımladığı eleştirel etnograf rolünü izlemeye çalıştım:

³ Bu araştırma kapsamında üretilen dokuz kısa belgesel *Deutsche Welle Türkçe Youtube* kanalında *Kenti Geziyor Kendi Anlatıyor* başlığı altında yayınlandı (Bektaş Ata ve Miral Oktay, 2020a ve 2020b). Yayınlandıktan sonraki birkaç hafta içinde on binlerce kişi tarafından izlenen videolar kadınların yaşamlarındaki güçlüklerin, güncel ve süregelen sorunların farklı kitleler tarafından duyulmasına ve izlenmesine olanak sağladı.

Etnografların genellikle iki amacı vardır: Belirli bir teorik bakış açısı bağlamında ilgili bir kültürü tanımlamak ve uygulanabilir bir teorisinin süregelen gelişimine katkıda bulunmak. Bununla birlikte, eleştirel etnografların, bu geleneksel akademik yörüngelerin üzerinde ve ötesinde, etnografiyi bir yöntemden daha fazlası haline getiren hedefleri vardır: Onların ellerinde etnografi, sosyal adalet için bir araç haline gelir (Rose 2015, s. 131'den aktaran Kruse, 2018, s. 75).

Bu alıntıda vurgulandığı derecede iddialı bir araştırma yürüttüğümü ileri sürmesem de araştırmayı ortaya çıkaran saikler, kadınların kent hakkını savunmaya ve medyada yoksul kadın hareketliliğini görünür kılmaya yöneldi. Bu sebeple, yaptığım araştırmanın eleştirel etnografiden beslendiğini ileri sürebilirim. Toplumsal adalete uzanan yolda toplumsal dönüşüm için etki değeri yüksek katılımcı yöntemlerden biri olan görsel bilgi üretimi, Caroline Wang ve Mary Ann Burris'a göre dezavantajlı ve marjinalleştirilmiş toplulukların yenilikçi-katılımcı fotoğrafçılık ve dijital hikâye anlatımı yöntemlerini kullanmalarına, kendilerini temsil etme ve olumlu sosyal değişim elde etmeleri için iletişim araçları yaratmalarına olanak sağlar (aktaran Kruse, 2018, s. 75). İzmir'de yürüttüğümüz araştırma özelinde, amaç kadınların deneyimlerini görünür kılmak için dijital hikâye anlatımından yararlanmaktır. Hikâyeler, düşünme, algılama, hayal etmenin gerçekleştiği yapısal zemin olmanın yanı sıra kişinin öz kimliğinin de görünürlük kazanmasını sağlar (Hollway ve Jefferson, 2000). Olanı tarif etmenin ötesinde, yeniden yazmaya/tanımlamaya dayanır (Rankin, 2002). Görece yeni bir araştırma metodu olan dijital hikâye anlatımı, katılımcıların kendi medyalarını üretmelerine ortam yaratır. Joe Lambert'e (2010) göre, katılımcının anlatacağı hikâyeyi duygusal olarak da beslemesi ve bu hikâyeyi belli bir an'a (*moment*) referansla dillendirmesi gerekir. Bu araştırma kapsamında, kadınların kendi deneyim ve hislerini uygun bir şekilde ifade edebilecekleri görsel ve işitsel materyaller üretmelerini öngörmüş ve sahaya bu motivasyonla gitmiştim. Fakat kadınlar tasarladığım gibi dijital hikâye üretimine katılmak istemediler. Sürece daha fazla dahil olmaları için fotoğraf makinesi ya da akıllı telefonla çekim yapmalarını önerdiğimizde ise bu duruma sıcak bakmadılar. Bunda birçoğunun akıllı telefonunun olmaması, onların da telefonlarını temel düzeyde kullanabilmeleri belirleyiciydi. Araştırmanın merkezine kadınların keyif alacakları, kendilerini rahat hissedebilecekleri bir günün aracısı olmayı yerleştirdiğimiz için kendi medya içeriklerini üretmeleri konusunda da ısrarcı olmadık. Bu-

nun yerine, kadınların katılımını artırmak ve üretim sürecini daha demokratik kılmak için gün içinde çekilen fotoğraf ve videolara kadınlarla birlikte baktık ve kullanılacak görsel malzemeleri birlikte seçtik. Bir de her birine şu soruyu sorduk: “Gün boyunca elinde fotoğraf makinesi/ kamera olsaydı neyin ya da hangi anların fotoğrafını/ videosunu çekmek isterdin?” Bu soruya verilen yanıt, günün duygusunu açığa çıkardığından her bir kadın için üretilen içeriğin çerçevesi de belirmiş oldu.

Bu saha çalışmasında mahalleden on kadınla kentte vakit geçirmek istedikleri yerleri ikili ya da üçlü gruplar halinde ziyaret ettik. 2019 yılının Ağustos – Eylül aylarında yürüttüğümüz araştırmada kentin farklı bölgelerinde kadınların diledikleri şekilde vakit geçirdik. Yürüdük, toplu ve özel ulaşım araçlarını kullandık. Tarihî ya da doğal güzellikleri olan yerlerde vakit geçirdik, kafe ve restoranlarda soluklandık. Bu esnada Miral Oktay elinde bir kamerayla kadınlara (kendilerinin bilgi ve onaylarıyla) hemen hiç müdahale etmeden bizi takip etti. Kadınların kent kullanımlarını olabildiğince etkilemeye çalıştı.

Sahayı yönlendirmeden video içerik oluşturacak malzeme toplamak, bir araştırmacı ve bir yönetmen arasında sahaya yaklaşım açısından yaşanabilecek gerilimleri ve bunları aşmaya yönelik işbirliği yapmanın gerekliliklerini de açığa çıkardı. Araştırmacı günlüğüme yazdığım “Bir araştırmacı ve bir belgeselci olarak ... Birbirinden bambaşka düşünce biçimimiz var. Bizi beslediğini düşünüyoruz. Benim yavaşlığımı, Elif’in girişkenliğiyle bir şekilde dengeye oturtuyor gibiyiz” (İzmir, alan notları, 1 Eylül 2019) notu, sahadan beklentilerimizin birbirinden farklı olduğunu örnekliyor. Ancak bu farklılık sahadaki işleyişi zedelemek yerine çok katmanlı içerikler üretmeyi sağladı. Yönetmenin girişkenliğinin sahaya müdahale edeceğini fark ettiğim anlarda ben onu uyarırken gün boyu hiç görsel içerik üretememe riskiyle karşılaştığımızda da yönetmen beni yönlendirdi.

Bu araştırmayı, görsel-işitsel teknolojilerin taşınabilirliği, ses ve görüntü kalitesi ve kullanım kolaylığındaki artışın bir sonucu olarak toplumsal yapıya dair analitik veri toplamayı mümkün kılmaya başlayan video etnografi (Shrum ve Scott, 2015) kapsamında değerlendirmek mümkün. Video etnografi, dezavantajlı toplulukların görünür ve duyulur olmasında önemli bir rol üstlenir. Gecekondu kadınların kent hakkına odaklandığım bu araştırma bağlamında kadınların yaşadıkları mahalleye, mahallenin fiziksel özelliklerine, hareketliliği etkileyen altyapı olanaklarına ve kısıtlara videoda yer verirken kent mekânında daha az yabancılaşmış, alternatif bir kentsel alanın

izini sürdürdüm (Lefebvre, 2016). Kentin kaynaklarına bireysel ve kolektif erişimin imkânlarını kadınların anlatılarından ve kentteki adımlarından toplamaya çalıştım. Kadınların kent mekânına özgürce katılımının olanaklarını genişletmeye çalışmak, kentin modern demokrasinin kurulduğu, yaşayan bir mekân olduğu ve daha radikal ve politik bir yurttaşlıkla kente erişilebildiğini hatırlamak açısından önemli (Merrifield, 2013, s. 32-33). Bu sebeple, videoyu kent etnografisine dahil etmek, sahadaki kadınların duygularını ve sıradan anlarını yakalamak için önemli bir araç haline geldi. Kadın hareketliliğinin çeşitli dinamiklerini derinlemesine açığa çıkarmayı sağladı: Yaş, çocuk ve to-run sayıları gibi dinamiklerin yanı sıra kadınların toplumsal cinsiyet algıları, kent kullanım alışkanlıkları ve gecekondululuğun doğası da kadınların kent hareketlilikleri üzerinde belirleyiciydi (Bektaş Ata, 2022). Mekân deneyiminin nasıl bedenselleştigiye yönelik analiz yapmak söz konusu olduğunda videonun önemli katkılar sağladığını ve mekânın duygusunun da karşı tarafa (izleyiciye/ dinleyiciye) geçmesinde etkili bir araç olduğunu belirtmek mümkün. Video kaydı, mekânı, araştırmacı tasvirinin ötesine taşır. Kamera açısının, yönetmenin kayda aldıkları kadar almadıklarının da bir tercih olduğunu kabul etmekle birlikte kadınların adımladıkları yerlere ve mekânın atmosferine dair daha derinlikli bilgi içerir. Video kaydı, kadınların deneyim aktarımlarını kendi sesleri, jest ve mimikleriyle yapmalarına, duygularını beden dilleriyle de seslendirmelerine imkân tanır. Kente ve kentliye dair bilgi üretimine farklı katmanlar ekleyerek saha verisini zenginleştirir.

Mekânı fotoğraflayarak hafızaya almak

2020 yılından bu yana Sapanca sokaklarında yürüyorum. Bu yürüyüşler büyük oranda gündelik rutine dayanıyor. Bedensel hareketliliğin ötesine uzanıyor ve “hem rutin hem sıra dışı hem sıradan hem de şaşırtıcı” olanı içeriyor (Seamon, 2000, s. 6-7). Filipa Matos Wunderlich (2008), yürümeye özel dikkat göstermediğimiz, onu gerçek dünyadan çıkarmadığımız ve kavramsal olarak yansıtmadığımız sürece, ilgili deneyimin kavranmasının ve hatta kabul edilmesinin zor olduğunu belirtir. Bu sebeple, yürümeyi yaşanmış bir deneyim olarak yansıtmak için, “onu sanki nesnelleştirebilecekmişiz gibi, bağlamdan ve gerçeklikten ayırmamız” gerektiğini düşünürüz, fakat yürüme gündelik hayatın bileşenlerinden biridir (s. 127). Sapanca’da büyük oranda amaçsız bir şekilde gezinip “yarı bilinçle” (s. 132) yaşadığım bölgeyi keşfetmeye çalışırken kaçınılmaz olarak bölgenin fizikî ve toplumsal dönü-

şümüne de tanıklık ettim/ ediyorum. Bu esnada yine *yarı bilinçle* çektiğim fotoğraflar bölgedeki mutenalaşmaya odaklanmamı kaçınılmaz kıldı. Ormanlık ve koruluk alanların bir anda bungalovlara ya da günlük kiraya verilmek üzere inşa edilen villalara dönüşümü turizm odaklı kentleşmeyi tetiklerken bölgenin çehresini de hızlı bir şekilde dönüştürüyor.

Bir etnograf olarak dönüşümü kayıt altına almam gerektiğini düşünmeye başladığım andan bu yana tuttuğum notlar, yaptığım formel ve enformel görüşmeler sürecin çok boyutlu yapısını açığa çıkarmaya devam ediyor (Sapanca'daki soylulaştırma sürecini otoetnografik yöntemle incelediğim metin için bkz. Bektaş Ata, 2023, gelecek yayın). Özellikle COVID-19 küresel salgını sonrası değişen tatil anlayışı, izole tatil yapmaya izin veren bungalovlu ve *doğayla iç içe* vurgulu konaklama alanlarına talebi artırdı. Sapanca'nın İstanbul'a yakınlığı da bölgeyi yükselen *trend* haline getirdi ve ruhsatlı – ruhsatsız bungalov yapımını bir hayli hızlandırdı. Bungalovlar, mahalle aralarına, oto-yol kenarlarına, tren yolu hattına birkaç hafta içerisinde oturtuluyor. Bu yıkım ve inşa süreci bir afet bölgesinde son sürat yürütülen faaliyetleri andırırken bölgeyi çekici kılan doğa aynı hızla yerle bir ediliyor. Yürüme ya da gezinme gibi genellikle boş zaman aktivitesi olarak değerlendirilen pratikler, mekânı içeriden ve aşağıdan incelemeyi sağlarken kırsal/ kentsel yaşam hakkındaki detayları toplamaya yardım ediyor. Elde edilen bilgi “parçalı” da olsa yaşam alanlarının hikâyelerini anlatabilmenin yolu onları bir araya getirmekle mümkün oluyor (Yi'En, 2014, s. 213).

Şekil 1. Bungalov yapımı için kesilen ağaçlar taşınıyor (Sapanca, 2023)

Cheng Yi'En'e göre (2014, s. 213) yürüme ve fotoğrafıma ritmiktir ve “bedenlerimizden içinden geçtiğimiz ortamlarla ‘konuşmaya’ sokar”; mekânı ve onun bileşenlerini gündelik hayatın içinden çalışmayı mümkün kılar. Sadece

insanlara ve yaşam biçimlerine değil aynı zamanda ilgili bölgenin gündelik hayatını tamamlayan doğaya, hayvanlara ve yapılı çevreye yoğunlaşmaya, bütünsel bir yaklaşım geliştirmeye ve analiz yapmaya imkân tanır. Sapanca'daki fotoğraf çekimlerimde eleştirel bakışın belirleyici olduğunu belirtmem gerekir: Etrafında ve içinde gezindiğim koruluklar ortadan kaldırılırken ve bölge ormansızlaştırılırken hiçbir etkimin olamadığı özel mülklerin denetimsiz el değiştirmesine karşı sessiz de olsa ses çıkarma isteğimin tezahürü. Yürüyüşlerim esnasında yoldan geçen kepçeler, dozerler ve kamyonlar, arkasına bağlanan ağaçları sürükleyen traktörler, önüme devrilen yüz yıllık meşe ve ceviz ağaçlarının hafızasını kayda almaya dair bir girişim aynı zamanda, mekânı fotoğraflamak. Romantik bir eylem olmaktan ziyade gerçekçi bir adım. Gaston Bachelard'ın (2013, s. 42), "herkesin kendi yollarını, kendi kavşaklarını, oturduğu bankları anlatması gerekir. Herkesin yitirdiği kırların kadastrosunu çıkarması gerekir" önerisi, başlarda sadece doğanın güzelliğini fotoğraflarken bugün, bahsi geçen doğanın kaybını arşivlemeye aracılık ediyor:

[Fotoğraf çekmek] Küçük bir eylem değil, masumane de değil. Aynı zamanda şehrin yazılı temsil pratiklerinde de uzun süredir devam eden bir eylem. Fotoğrafları metinle yan yana getirme görevi, yeni yaratıcı 'yazma' formları sunarken, ... fotoğrafçılığın (şehrin) mevcut durumunun bir arşivini oluşturma yeteneğinin etnografik imkân(sızlık)larına ve epistemolojik krizine dikkat çekiyor (Arabindoo ve Delory, 2020, s. 1).

Şekil 2. Sapanca'da bölge mimarisinde uzak yeni yerleşim yerleri (2023)

Pushpa Arabindoo, fotoğrafın etnografi ve epistemolojideki yerini “bugünün hafızası” olarak özetliyor (Arabindoo ve Delory, 2020). Kent etnografisinde fotoğraftan yararlanmak, bilgi üretiminin ve gündeliği kayda geçirmenin imkânlarını genişletiyor. Şehri “maddiliği” üzerinden tasvir etmeyi mümkün kılan fotoğraf, “geçmiş ve şimdi”, “yokluk ve varlığın” aynı mekânda iç içe geçmesine izin veriyor (Kroon, 2016, s. 191). Sapanca’da çektiğim her bir inşaat fotoğrafı, doğanın kaybını belgelerken ve şimdiki geçmişe referansla kayda alırken varlık-yokluk ilişkisini somutluyor ve araştırmacının mekândaki arayışına ve beklentisine de işaret ediyor. Aynı zamanda bölge deneyimini betimlemenin pratik ve ikna edici bir yolunu sunuyor, fotoğraf. İktidar yapılarının mikro düzeydeki toplumsal ilişkilerde nasıl işlediğini, gerçeği ve anlamı inşa etme sürecinde görselin katkılarını göz önünde bulundurmak gerekir (Manzo, 2013, s. 100). Sapanca özelinde gözlemlediğim mutenalaşmayı fotoğraflamak, söz konusu iktidar yapılarının mikro düzeyde ne tür yapıları çevreler oluşturduğunu açığa çıkarıyor.

Şekil 3. Yeni bungalov alanları açılırken (Sapanca, 2023)

Fotoğraf etnografik yönetime 1980’lerde başlı başına bir temsil biçimi yaratmak için dahil olurken son yıllarda birçok kent etnografisi sahada sistematik görüntüler üretmeye ya da toplamaya gayret ediyor ya da bir fotoğrafçıyla sahaya gidiyor (Kusenbach ve Brown-Saracino, 2021, s. 297). Sahayı görsel olarak betimleme amaçlı da çekilen fotoğraf, kentsel yaşamı yakalayan görsel

içerik üretmeyi mümkün kılıyor. Sapanca'da dönüşümün hızına yetişebilmek mümkün olmasa da teknoloji dolayısıyla bazı bölgelerin durumunu kısmen takip etmek olası. Bunu yaparken buraya taşındığımdan beri takip ettiğim bazı rotalarda düzenli olarak yürüyorum. Kuş seslerinin kepçe seslerine dönüştüğü, etrafı tozun kapladığı bu rotaları yürümek artık eskisi gibi iç açıcı değil. Şu anki yürüyüşleri "görev gereği yürümek" olarak adlandırıyorum (alan notları, Haziran 2023). Günün erken saatlerinde henüz kepçeler ve diğer iş makineleri çalışmaya başlamadan önce yürümek *temiz* fotoğraflar çekmeye izin veriyor. Öte yandan, yıkım ve inşa halinde insanları ve makineleri gözlemek ilgili grubun motivasyonunu birinci elden fark etmemi sağlıyor. Günlük yürüyüşlerimde yaptığım fotoğraf çekimleri, yöntem kullanımıyla bir sorunsalın ve araştırma kapsamının belirginleşmesine örnek teşkil ediyor. Hareketlilik, görsel kayıt ve gözlem özellikle fizikî çevrede meydana gelen dönüşümün izini sürmeyi mümkün kılıyor.

Sonuç Yerine

Kent etnografisinin olanaklarını geliştirmeye dair burada ele aldığım yöntemler birçok etnograf tarafından belli ölçüde kullanılıyor. Yürüme, etnografi yapmanın doğasına içkin olsa da bazen önemi göz ardı edilebiliyor. Bu sebeple burada özellikle yürümenin bir yere ulaşma amacı taşımasının ötesine geçtim. Mekânı toplumsal yapısı içerisinde çalışmak için bir metot olan yürüyüş (Shortell ve Brown, 2014, s. 14), mekânın duygusunu bedende somutlaştırdığından hem sahaya giderken hem de sahayı adımlarken yarı bilinçle de olsa yeni karşılaşmalara hazırlıklı olmak gerekir.

2020'lerin kent çalışmalarında yürüyüş teknolojisiyle iç içe geçmeye, hareketli haritalar gibi yeni tekniklere eklenmeye başladı. Etnografların yanı sıra videograflar, araştırmacı ve sanatçılar da adımlamayı diğer görsel ve işitsel teknolojilerle birleştirerek veri toplama, kayıt tutma ve mekân analizi yapmaya yeni katmanlar ekliyor. Örneğin fotoğraf, etnografide yeni bir yöntem olmasa da daha sık kullanılıyor; çoğu zaman fotoğraf-deneme/makale (*photo essay*) tarzında üretilen içerikler, yazılı metnin yerini alan güçlü görsel çıktılar haline geliyor. Video da mekânın duygusunu aktarmak, mekân deneyimini detaylı bir şekilde analiz etmek için önemli bir aracı. Fakat burada video çekimi yaparken sahadaki dengeleri korumak, hayatlarına dahil olunan insanların rahatsız etmemek ve gündeliklerini eylemelerine engel teşkil etmemek mühim ve bunu sağlamak sahanın dinamiklerini dikkatli bir şekilde değer-

lendirmeyi gerektiriyor. Araştırmacı, videograf ya da kameraman ve araştırılan gruplar arasındaki uyumu sağlamak ve korumak araştırma sahasını yeniden şekillendiriyor.

Burada değindiğim saha araştırmalarında incelediğim yöntemleri, fizikî çevrede ya da toplumsal yapıda karşılaştığım sorunları analiz etmeye çalışırken geliştirmedim. Gündelik hayatın akışında ya da farklı araştırmalar yürütürken hali hazırda kullanmakta olduğum bazı yöntem ve teknikler kentte, sokakta, kırsal alanda yaşanan dönüşümleri ve bunların mekân kullanıcıları üzerindeki etkisini fark etmemi sağladı. 2000’li yılların ilk çeyreğini tamamlamak üzere olduğumuz bu dönemde sadece kentlerin değil kırsal alanların dönüşümü de hızlı seyrediyor. Mekân el değiştiriyor ve/ ya da çehresi büyük bir hızla başkalaşıyor. Doğanın aleyhine seyreden bu dönüşümleri ve bunların mekân kullanıcılarındaki etkisini kayıt ve analiz ederken yöntemleri çoğaltmak, mekân deneyiminin çoklu boyutlarını açığa çıkarıyor. Kent etnografisine görüntü ve ses kullanımının olanaklarını dahil etmek, dezavantajlı grupların anlatılarını birinci elden aktarabilecekleri medya platformlarını çoğaltırken katılımcı yöntemler geliştirmeye ve etnografiyi sosyal adalet için bir araç haline getirmeye imkân tanıyor.

Extended Abstract

Using Multiple Methods in Urban Ethnography: Walking, Photography, and Video

In this study, I offer a discussion on research methodologies in urban ethnography. In doing so, I analyze the background of conducting research, with a view to various methods that are used in urban fields. I argue that cultures and scientific disciplines are not static; due to their constantly changing and evolving dynamic structures. Hence, ethnographers need to develop new methods to reveal the complexity of the spaces we inhabit. I address multiple methods that can be employed in urban ethnography to deeply analyze the relationship between complex social structures and the physical environment. Rather than developing a specific methodological set to investigate a problem in a particular region, I point to societal issues that emerge through the methods I use in my daily life or during different researches.

Walking, which enables the exploration of an urban space within its social dynamics, proves to be an important method in generating knowledge about the city at various stages of academic research. In my fieldwork, conducted in different neighborhoods of İstanbul in the first half of the 2010s, I analyze the diary I kept and attempt to derive insights about the structure of the place through the researcher's urban experience. In the research I conducted to understand the urban and urban living experience brought about by the rapid construction of high-rise and gated communities in İstanbul in the late 2000s, some of which still had the character of construction sites, I traveled to different parts of the city in different times of the day and by different modes of transportation, often covering long distances for various reasons. In another study, I lived in a gated community in Başakşehir, İstanbul for three months. Walking, as a method I employed in these researches, revealed how practice and theory can intertwine. Exploring different parts of the city on foot widens the scope of my perspective on the region; it enables me to grasp the multi-layered structure of the city. Walking not only allows the examination of the sociocultural aspects of urban space and the presentation of sensory and concrete experiences but also facilitates a critical engagement with the space.

The walking experience offered by construction site areas in Istanbul generates a desire to quickly move away from open spaces toward indoors. Therefore, residents of such buildings largely rely on their private vehicles for transportation. The size of the buildings also makes it challenging for a pedestrian to move around with ease, given the scale of one's body and steps in relation to these structures. Urban planning that prioritizes car usage in construction sites hinders pedestrian accessibility. Moreover, in streets where lighting is insufficient, walking as a woman can be quite frightening. Thus, walking is influenced by rhythm, gender, sensory stimuli during walks, and the embodiment of fear. The gendered aspect of fear can manifest for women while walking in public spaces. The efforts of women to first look their clothing choices when addressing the dangers and threats they perceive or experience in public spaces serve as an example of the source of the problem. My autoethnographic fieldwork demonstrates that theory can indeed be accurately generated from the field

In the research I conducted in 2019, aiming to make the urban rights of impoverished women and women's mobility in the media visible, I utilized visual knowledge production as one of the participatory methods. Digitizing the stories of disadvantaged and marginalized communities allows these groups to create communication tools for self-representation. It is possible to evaluate this research within the scope of video ethnography, which makes it possible to collect analytical data about, social structures. Within the context of this research, which focused on the urban rights of women living in gecekondu neighborhoods, I incorporated video footage of the neighborhoods where women lived, the physical characteristics of the neighborhoods, infrastructure facilities affecting mobility. Through this medium, I traced the footprint of a less alienated, alternative urban space within the cityscape. I collected insights on individual and collective access to the city's resources from women's narratives and their actions within the city. Expanding the possibilities for women's free participation in urban spaces is essential in reminding us that the city is a living space and that access to it can be achieved through a more radical and political form of citizenship. Therefore, incorporating video into urban ethnography has become a valuable tool for capturing the emotions and ordinary moments of women in the field, allowing for an in-depth exploration of the various dynamics of women's mobility.

Since 2020 I have been living in Sapanca on and off. My observations, photographs, and both formal and informal interviews have made it possible to conduct an in-depth analysis of the ongoing gentrification in the region. Especially after the COVID-19 pandemic, the changing concept of vacations has increased the demand for bungalow-style accommodations and places emphasizing isolation amidst nature. Walking and photography have a rhythmic relation that immerses research into the environments we traverse; it enables us to work with space and its components from the fabric of everyday life. This approach allows one to focus not only on people and lifestyles but also on nature, animals, and the built environment that complements the region's everyday life, fostering a holistic analysis. Photography expands the opportunities of documenting today's memory and the knowledge of everyday life in Sapanca. It enables the depiction of the city through its material structure and allows for the representation of the past and the present in the same space. The construction photographs I took in Sapanca document the loss of nature and capture the existence-absence relationship, referencing the researcher's quest and expectations in the space. Photography offers a practical and persuasive means of describing the regional experience.

Kaynakça/References

- Adams, T. E., Holman Jones, S. ve Ellis, C. (2015). *Autoethnography: understanding qualitative research*. Oxford University.
- Aoki, J. ve Yoshimizu, A. (2015). Walking histories, un/making places: walking tours as ethnography of place. *Space and Culture*, 18(3). <https://doi.org/10.1177/1206331215579719>
- Arabindoo, P. ve Delory, C. (2020). Photography as urban narrative. *City*. <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080/13604813.2020.1739413>
- Bachelard, G. (2013). *Uzamanın poetikası*. (D. Körpe, Çev). İstanbul: İthaki.
- Bartu Candan, A. ve Kolluoğlu, B. (2010). 2000'ler İstanbul'unda mekân siyaseti. Ç. Keyder (Der.). *Küreselleşen İstanbul'da ekonomi* (s. 53-61). Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Bartu Candan, A. ve Özbay, C. (Der.). (2014). *Yeni İstanbul çalışmaları: Sınırlar, mücadeleler, açılımlar*. Metis.
- Bektaş Ata, L. (2016). Bir güvenli site hikâyesi: gündelik hayatın dönüşümüne otoetnografik yaklaşım. *Fe Dergi*, 8(2), 46-61.

- Bektaş Ata, L. (2022). Gecekonduyu kente katmak: kadın anlatılarında hareketlilik. *Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies*, 23(2), 69-88.
- Bektaş Ata, L. (2023, gelecek yayın). Tatil, ekoloji, gündelik hayat: Sapanca'da bungalovlaşmaya otoetnografik yaklaşım. Ş. Geniş ve N. Demirtaş-Milz (Der.). *Cumhuriyet'in 100. yılında kentleşme ve kentsel toplum*. İdealkent.
- Bektaş Ata, L. (2023). Kent hakkı, toplumsal cinsiyet ve aylak gezgin – Benjamin'i hatırlamak. M. Kükrer ve İ. Özküraplı (Der.). *Enkaz ve parıltı: Walter Benjamin ile disiplinlerarası bir soruşturma* (s. 75-100). Nika.
- Bektaş Ata, L. ve Miral Oktay, E. (2020a, 21 Mayıs). Maddi durumumdan ötürü dışarı çıkıp mahcup olmaksızın evde oturdum. *DW Türkçe Youtube*. https://www.youtube.com/watch?v=IRhWdCdTAH8&t=121s&ab_channel=DWT%C3%BCrk%C3%A7e
- Bektaş Ata, L. ve Miral Oktay, E. (2020b, 7 Mart). Maaşı az olanlar hiç ben şehirliyim demesin. *DW Türkçe Youtube*. <https://youtu.be/CZrMzx-ypa4>
- Bektaş, L. (2015). Göğe uzanan binalarda gündelik hayatın inşası. *Moment Dergi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 266-295.
- beyond.istanbul (2018). İki deniz arası 25. yürüyüş. Erişim tarihi: 10 Haziran 2023. <https://medium.com/beyond-istanbul/i%CC%87ki-deniz-aras%C4%B1-25-y%C3%BCr%C3%BCy%C3%BC%C5%9F-30c96eff1c7f>
- Bora, T. (Der.). (2021). *İnşaat ya resulullah* (4. Baskı). İletişim.
- Clark, J. (2010). *Social inclusion and the urban renaissance without the car*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. University of Glasgow.
- Elkin, L. (2021). *Flanör: Şehirde yürüyen kadınlar*. (D. D. Doğan, Çev.). Nebula.
- Fenster, T. (2005). The right to the gendered city: different formations of belonging in everyday life. *Journal of Gender Studies*, 14(3), 217-231.
- Göktürk, D., Soysal, L. ve Türel, İ. (Der.). (2011). *İstanbul nereye? Küresel kent, kültür, Avrupa*. Metis.
- Hollway, W. ve Jefferson, T. (2000). *Doing qualitative research differently*. Sage.
- Jung, Y. (2013). Mindful walking: the serendipitous journey of community-based ethnography. *Qualitative Inquiry*, 20(5). <https://doi.org/10.1177/1077800413505543>
- Keyder, Ç. (Der.). (2010). *Küreselleşen İstanbul'da ekonomi*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Keyder, Ç. (Der.). (2013). *İstanbul: Küresel ile yerel arasında*. Metis.
- Krase, J. (2018). The multitude of approaches to urban ethnography: blessing or curse?. I. Pardo ve G. B. Prato (Der.). *The Palgrave handbook of urban ethnography* (s. 71-92). Palgrave Macmillan.
- Kroon, A. (2016). The ruins of Managua vieja: the use of expressive photography in urban ethnography. *Visual Studies*, 31(3), 191-205.
- Kusenbach, M. ve Brown-Saracino, J. (2021). Urban ethnography. A. M. Orum, J. Ruiz-Tagle ve S. V. Haddock (Der.). *Companion to urban and regional studies* (s. 282-310), <https://doi.org/10.1002/9781119316916.ch14>
- Lambert, J. (2010). *Digital storytelling cookbook*. Digital Dinner.
- Lefebvre, H. (2016). *Şehir hakkı*. (I. Ergüden, Çev.). Sel.

- Madriz, E. (1997). *Nothing bad happens to good girls: fear of crime in women's lives*. University of California.
- Manzo, L. K. C. (2013). Visual approaches to urban ethnography. *Urbanities*, 3(1), 99-102.
- Merrifield, A. (2013). Citizens' agora. *Radical Philosophy*, 179, 31-35. <http://www.radicalphilosophy.com/commentary/citizens-agora>
- Öktem, B. (2011). İstanbul'da neoliberal kentleşme modelinin sosyo-mekansal izdüşümleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44, 23-40.
- Pardo, I. ve Prato, G. B. (2018). Introduction: urban ethnography matters—analytical strength, theoretical value and significance to society. I. Pardo ve G. B. Prato (Der.). *The Palgrave handbook of urban ethnography* (s. 1-20). Palgrave Macmillan.
- Pérouse, J-F. (2016). İstanbul'la yüzleşme denemeleri: Çeperler, hareketlilik ve kentsel bellek (3. Baskı). İletişim.
- Rankin, J. (2002). What is narrative?: Ricoeur, Bakhtin, and process approaches. *Philosophy and Cultural Inquiry*, 3, 1-12.
- Seamon, D. (2000). *Phenomenology, place, environment and architecture, a review of the literature*. http://www.arch.ksu.edu/seamon/Seamon_reviewEAP.htm
- Shortell, T. ve Brown, E. (2014). Introduction: walking in the European city. T. Shortell ve E. Brown (Der.). *Walking in the European city: quotidian mobility and urban ethnography* (s. 1-21). Ashgate.
- Shrum, W. M. ve Scott, G. (2015). New directions in public engagement: ethnografilm and the journal of video ethnography. *Visual Ethnography*, 4(1), 129-136. <https://doi.org/10.12835/ve2015.1-0047>
- Thomson, G., Newton, P. ve Newman, P. (2017). Urban regeneration and urban fabrics in Australian cities. *Journal of Urban Regeneration & Renewal*, 10(2), 169-190.
- Ünsal, F. (2020). İstanbul'da kentsel dönüşüm gerçeği ile yüzleşmek. İ. Dinçer ve Z. Enlil (Der.). *Kent ve planlama: Hüseyin Kaptan'a armağan* (s. 519- 539). YEM.
- Wunderlich, F. (2008). Walking and rhythmicity: sensing urban space. *Journal of Urban Design*, 13, 125-139.
- Yi'En, C. (2014). Telling stories of the city: walking ethnography, affective materialities, and mobile encounters. *Space and Culture*, 17(3) 211-223.

Leyla Bektaş Ata

Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri'nde tamamladığı doktorası 2019 İlhan Tekeli Doktora Tez Ödülü'nü aldı. Cardiff Üniversitesi Coğrafya ve Planlama Okulu'nda misafir araştırmacı olarak bulundu (2018-2019). Kent, toplumsal cinsiyet, yoksulluk üzerine anlatı ve (oto)etnografinin imkânlarıyla yürüttüğü araştırmalar Dicle Koğacıoğlu (2016, 2017), Ferhunde Özbay (2018), Sevilay Kaygalak (2020) ödülleri aldı. *Limon-tepe'de Yaşamak, Büyüme, Beklemek: Kentsel Dönüşüm Öncesi Bir Mahalle Anlatısı* (İdeal-kent Yayınları, 2021) adlı kitabı Zeytinburnu Belediyesi tarafından verilen Kent Çalışmaları Kitap Ödülü'ne layık görüldü. Türkiye'deki elektrikli ev teknolojilerinin toplumsal tarihini ve kadınların gündelik hayatlarındaki modernleşmenin izini medya

içerikleri üzerinden sürdürdüğü *Bu Ev İşlerini Kim Yapıyor Kuzum? Asrileşmeden Robotlaşmaya Ev ve Kadınlık Tezahürleri* (Defne Karaosmanoğlu ve Bahar Emgin ile birlikte) adlı kitabı 2023 yılında İdealkent Yayınları'ndan çıktı.

Ph.D. in Communication Sciences at Hacettepe University. Bektaş Ata received the 2019 İlhan Tekeli Doctoral Thesis Award. She was a visiting researcher at Cardiff University, The School of Geography and Planning (2018-2019). She conducts research on urban, gender, and poverty using narrative and (auto)ethnography. She received Dicle Koğacıoğlu (2016, 2017), Ferhunde Özbay (2018), and Sevilay Kaygalak (2020) awards. Her book titled Limontepe'de Yaşamak, Büyümek, Beklemek: Kentsel Dönüşüm Öncesi Bir Mahalle Anlatısı (İdealkent Publications, 2021) received the Urban Studies Book Award from Zeytinburnu Municipality. Her book Bu Ev İşlerini Kim Yapıyor Kuzum? Asrileşmeden Robotlaşmaya Ev ve Kadınlık Tezahürleri (co-authored with Defne Karaosmanoğlu and Bahar Emgin), which traces the social history of electric home technologies in Turkey and the manifestations of modernization in women's everyday lives through media content, was published by İdealkent Publications in 2023.

E-posta: leylabektas@gmail.com